

Подобний О.О.

*Міжнародний гуманітарний університет,
завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики,
доктор юридичних наук, професор*

ПОЛІТИКА ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УКРАЇНІ: ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ АСПЕКТ

Розробниками вчення про кримінально-правову політику держави є М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, Ф. Г. Бурчак, А. А. Герцензон, П. С. Дагель, І. М. Даньшин, М. І. Загородніков, В. В. Сташис, В. Я. Тацій. Усі вони, незважаючи на деякі розбіжності у трактуванні цього поняття, вважали, що на певному етапі лінія політики в галузі боротьби зі злочинністю складається з системи відносно самостійних векторів, у якій вектор ОРД також виконує певну позитивну функцію (Загородніков Н. И. Советская уголовная политика и деятельность органов внутренних дел / Загородніков Н. И. – М., МВШМ МВД СССР, 1979. – С. 13).

На думку М. П. Водька, кримінальна політика реалізується у відповідних видах державно-правової діяльності у сфері боротьби зі злочинністю: кримінально-правовій, кримінально-процесуальній, кримінально-виконавчій та оперативно-розшуковій, а об'єктом кримінальної політики в ОРД є: 1) характер і зміст спеціальних заходів боротьби зі злочинністю, її припинення та запобігання; 2) організаційно-структурне забезпечення оперативних підрозділів державних органів, уповноважених здійснювати ОРД; 3) оперативно-розшукове законодавство; 4) напрями оперативно-розшукової діяльності на сучасному етапі боротьби зі злочинністю (Водько Н. П. Основы оперативно-розыскной деятельности: учебное пособие / Водько Н. П. – М.: Московский университет МВД России, 2005. – С. 41-43). Таким чином, констатовано, що формування головної лінії, стратегічних і тактичних напрямів боротьби зі злочинністю у вигляді синтезу наукових теорій, політичних, соціологічних і правових знань, прийняття відповідних директивних актів і галузей законодавства, створення системи відповідних їм державних органів, що забезпечують активну, наступальну протидію злочинності й іншим

правопорушенням, – становить зміст і сенс кримінальної політики. Цілі кримінальної політики реалізуються в прийнятті кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого та оперативно-розшукового законодавства, що формують відповідно чотири елементи кримінальної політики.

Політику ОРД визначали як складову кримінальної політики, яка у свою чергу обумовлюється соціальною політикою держави. Організаційно-правову та предметно-функціональну основу політики ОРД складає сукупність законів і відомчих нормативних актів, в тому числі положень, інструкцій, наказів, що регулюють діяльність оперативних підрозділів, їх кадрове, матеріально-технічне та науково-методичне забезпечення (Долженков О. Ф. Загальнодержавна політика протидії організованим злочинності – нагальна потреба сьогодення / О. Ф. Долженков // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – Львів: ЛІВС, 2002. – № 2 (1). – С. 36-42).

Крім того пропонувалося розуміння оперативно-розшукової політики як частини юридичної політики держави у сфері боротьби зі злочинністю, яка здійснюється засобами і методами ОРД. Оперативно-розшукова політика визначає стратегію оперативно-розшукової діяльності. Вироблена та обґрунтована оперативно-розшукова політика держави наповнюється практичним змістом лише за умови стратегічно гармонійної розробки характеру структурних частин політики, врахування співвідношення їх змісту з іншими напрямками у сфері боротьби зі злочинністю. Стратегія ОРД у цьому розумінні становить собою реальне наповнення змістом оперативно-розшукової політики держави, деталізацію та конкретизацію кожного заходу, незалежно від рівня впровадження.

Окремі дослідники, перебуваючи на аналогічних позиціях, доповнювали таке уявлення про сутність оперативно-розшукової політики тим, що їй притаманні специфічні принципи – основні ідеї, які є відбиттям загальних керівних начал кримінальної політики у сфері оперативно-розшукового права, що шляхом закріплення в нормах права стають принципами ОРД. На їх думку особливостями сучасної оперативно-розшукової політики є: регламентація загальних питань ОРД відкритими нормативно-правовими актами; чітке визначення суб'єктів ОРД та їх компетенції; вимога суворого дотримання законності в діяльності суб'єктів ОРД; залучення

громадськості та окремих осіб до сприяння оперативним підрозділам, що здійснюють ОРД; обмеження конституційних прав громадян у процесі здійснення ОРД тільки на основі закону та у встановленому порядку (Теория оперативно-розыскной деятельности: учебник / [под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова]. – М.: ИНФРА-М, 2008. – С. 90-91).

Аналіз зазначених та інших сучасних досліджень вітчизняних науковців, сферою інтересів яких є проблеми розроблення правової та кримінально-правової політики української держави (докладно див.: Дрьомін В. М. Злочинність як соціальна практика: інституціональна теорія криміналізації суспільства: монографія / Дрьомін В. М. – О.: Юридична література, 2009. – С. 31; Тацій В. Я. Проблеми формування правової політики в Україні / В. Я. Тацій // Вісник АПрН України. – 1994. – № 2. – С. 3-13; Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України: автореф. дис. на здобуття наук ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.08 „Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право” / П. Л. Фріс. – Київ: 2005. – 35 с.) дозволив нам констатувати, що внутрішню правову політику України у сфері боротьби зі злочинністю складають кримінально-правова політика як її системоутворюючий елемент, а також кримінально-процесуальна, оперативно-розшукова та кримінально-виконавча політики як її окремі елементи. Причому, оперативно-розшукова політика виконує забезпечувальну функцію щодо інших елементів внутрішньої правової політики України у сфері боротьби зі злочинністю, однак без її виконання неможливе практичне втілення в життя кримінально-правової, кримінально-процесуальної та кримінально-виконавчої політики, а в разі незадовільного здійснення ОРД інші зазначені державно-правові функції суттєво знижують свою ефективність.

Сьогодні вже очевидно, що існуючий стан протидії злочинності вітчизняними правоохоронними органами не відповідає виклику часу, що закономірно актуалізувало питання розроблення сучасної концепції оперативно-розшукової політики протидії кримінальним правопорушенням в Україні. Останню запропоновано розуміти як сукупність правових положень і принципів Європейського союзу, вітчизняної науки та законодавчих ідей, що формують стратегічні напрями використання засобів та методів оперативно-розшукової діяльності у протидії кримінальним правопорушенням. Такими

актуальними напрямами, зокрема, визначають: необхідність поновлення інституту дізнання в кримінальному процесі України; вдосконалення переліку і правової регламентації негласних слідчих (розшукових) дій; запровадження концепції єдності оперативної розробки та негласного розслідування; законодавчого закріплення організаційно-тактичної форми оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження тощо (зокрема, див.: Формирование политики противодействия уголовным правонарушениям в Украине (оперативно-розыскной аспект): монография / Н. П. Водько. – Одеса: Фенікс, 2015. – 572 с.; *Подобний О. О.* Негласні форми розслідування в оперативно-розшуковій діяльності та кримінальному провадженні / *О. О. Подобний* // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» Т. XIV / ред. кол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) [та ін.]; відп. за випуск В.М. Дрьомін. – Одеса: Юридична література, 2014. – С. 221-227).